

ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Необхідність формування нової інтелектуальної гуманітарно-технічної еліти вимагає від вищої школи нових підходів в освіті. Актуальною проблемою навчання й виховання сучасних фахівців технічного профілю є надання більшої уваги гуманітарній складовій, зокрема формуванню комунікативної компетентності майбутніх інженерів.

Комунікативна компетентність формується протягом усього життя особистості, особливо ефективно цей розвиток відбувається під час навчання у вищому навчальному закладі, де людина стає дорослою, опановує обрану професію й готується до самостійного життя в суспільстві. Існування в суспільстві обов'язково передбачає спілкування, комунікативні навички формуються іноді навіть незалежно від людини, проте не завжди відповідають необхідним вимогам. Тому формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів є одним з важливих завдань сучасної інженерної освіти.

Отже, необхідне обґрунтування педагогічної технології формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Робота проводиться в рамках концепції формування національної гуманітарно-технічної еліти, що розробляється в Національному технічному університеті "Харківський політехнічний інститут".

Аналіз сучасних досліджень і наукових публікацій дає змогу зробити висновок про те, що майже всі видатні постаті педагогічної науки минулого й сучасності не оминали цю проблему своєю увагою. Це такі педагоги, як Я.А. Коменський, І.Г. Песталоцці та багато інших. У 20–30-х рр. ХХ ст. у вітчизняній науці сформувалися авторські школи С.Т. Шацького, А.С. Макаренка, Н.І. Попової, В.М. Сороки-Росинського. Розроблені ними педагогічні технології ґрунтувалися на принципово нових теоретичних ідеях.

Великий внесок у розробку теорії педагогічних технологій зробили А.М. Алексюк, Ю.К. Бабанський, В.П. Безпалько, В.В. Давидов, І.А. Зязюн, В. Кузьміна, І.Я. Лернер, М.І. Махмутов, Н.Г. Ничкало, О.М. Пехота, І.П. Підласий, І.Ф. Прокопенко, В.О. Сластьонін, Г.К. Селевко, С.О. Сисоєва, Н.Ф. Талізїна, І.С. Якіманська та ін.

Загальновідомими є наукові розробки різноманітних аспектів теорії та практики педагогічної технології зарубіжних дослідників (Б. Блум, Дж. Брунер, Д. Карнегі та ін.).

Проте недостатньо дослідженими є такі аспекти загальної проблеми, як теоретичне обґрунтування педагогічної технології при формуванні комунікативної компетентності майбутніх інженерів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Мета статті – проаналізувати структурні компоненти навчального процесу та обґрунтувати теоретичні аспекти педагогічної технології формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів.

Навчання у ВНЗ вимагає від студента постійного спілкування з іншими студентами й викладачами, тому що більша частина знань отримується вербально. Процес навчання є взаємодією між суб'єктами учіння й викладання. Під час такої взаємодії формуються навички комунікативної компетентності. Це відбувається як на гуманітарних дисциплінах, так і на технічних, які займають переважну кількість годин у навчальному процесі.

Проте більше уваги компетентності у спілкуванні приділяють саме гуманітарні дисципліни, тому що зміст і мета занять полягають в обговоренні різних наукових проблем та питань, проведенні дискусій, круглих столів, підготовці доповідей і виступів, отже, спілкування займає основний час занять. Виходячи з визначення поняття комунікативної компетентності, під якою ми розуміємо володіння комунікативними знаннями, уміннями, навичками та здатністю встановлювати необхідні контакти з іншими людьми, ми робимо висновок, що комунікативна компетентність складається зі знань, умінь і навичок.

Під *знаннями* в педагогічній літературі розуміють перевірений практикою результат пізнання дійсності, правильне відображення її в мисленні людини, в яких відображується узагальнений досвід людей, накопичений у процесі суспільно-історичної практики. *Уміння* передбачають можливість успішного виконання дій на основі набутих знань для вирішення поставлених завдань відповідно до заданих умов. Уміння, які постійно повторюються, переходять у навички, що відтворюються автоматично. Під *навичками* розуміють усталений спосіб виконання дій, сформований у результаті багаторазових повторень, які характеризуються високим ступенем засвоєння й відсутністю поелементної свідомої регуляції та контролю [1; 2].

Отже, з наведених понять знань, умінь і навичок, ми можемо зробити висновок, що їх формування має відбуватися поступово, починаючи зі знань і закінчуючи навичками, проходячи певні етапи розвитку й удосконалення. Для формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів ми будемо використовувати педагогічну технологію, яка повинна бути відтворюваною іншими викладачами й складатися з певних етапів.

Педагогічним технологіям в історичній та сучасній педагогіці приділяють багато уваги. Спочатку цей термін використовували на позначення технологізації навчального процесу, спрямованого на широке використання технічних засобів навчання з метою підвищення ефективності навчання.

У сучасній педагогіці термін “технологія”, “педагогічна технологія” або “технологія навчання” вчені тлумачать таким чином.

М.І. Махмутов визначає педагогічну технологію, яку “можна уявити як більш або менш жорстко запрограмований (алгоритмізований) процес взаємодії викладача й учнів, який гарантує досягнення поставленої мети” [3, с. 5].

Н.Є. Мойсеюк пропонує таке визначення поняття “педагогічної технології”: “науково обґрунтована педагогічна (дидактична) система, яка гарантує досягнення певної навчальної мети шляхом неухильного виконання визначеної послідовності взаємодій учителя й учнів, використання відповідної сукупності методів і форм навчання в умовах оперативного контролю й оцінювання проміжних результатів процесу навчання, їх корекції” [2, с. 293].

Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ І О.Г. РОМАНОВСЬКИЙ педагогічну технологію визначають як “послідовну, взаємопов’язану систему дій, операцій і процедур, виконуваних педагогом і спрямованих на вирішення педагогічних завдань, або як планомірне і послідовне втілення на практиці заздалегідь спроектованого педагогічного процесу, що має на меті досягнення конкретного, діагностованого й гарантованого результату” [4, с. 235].

І.Ф. Прокопенко та В.Є. Євдокимов дають таке визначення педагогічній технології, “система науково обґрунтованих дій і взаємодій елементів навчального процесу, здійснення яких гарантує досягнення поставлених цілей навчання” [5, с. 9].

Отже, з наведених визначень поняття “педагогічної технології” ми можемо зробити висновок, що це – дидактична система, сукупність методів, спрямованих на послідовне, поетапне виконання дій педагога й учнів задля отримання запланованого, гарантованого результату навчання.

Дослідники зазначають, що будь-яка педагогічна технологія повинна задовольняти основні методичні вимоги – критерії технологічності, а саме:

– *концептуальність* – передбачає опору на наукову концепцію, яка включає філософське, психологічне, дидактичне й соціально-педагогічне обґрунтування освітніх цілей;

– *системність* – вимагає від педагогічної технології наявності всіх ознак систем: логіки процесу, взаємозв’язку його частин, цілісності;

– *керованість* – передбачає можливість діагностичного цілепокладання, проектування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання засобів і методів з метою корекції результатів;

– *ефективність* – вказує на те, що сучасні педагогічні технології існують у конкурентних умовах і повинні бути ефективними за результатами й оптимальними за витратами, гарантувати досягнення певного стандарту навчання;

– *відтворюваність* – має на увазі можливість застосування педагогічної технології в інших однотипних освітніх закладах, іншими суб’єктами.

Для якісної побудови навчального процесу за допомогою педагогічної технології необхідно розкрити її структуру. П. Матвієнко пропонує виділити такі структурні компоненти педагогічної технології [6]:

1) концептуальна основа;

2) змістова частина навчання: цілі навчання, зміст навчальної інформації;

3) процесуальна частина – технологічний процес: організація навчального процесу (методи й форми навчальної діяльності учнів; діяльність педагога з управління процесом засвоєння інформації);

4) діагностика навчального процесу.

Відповідно до структури педагогічної технології, запропонованої П. Матвієнко, ми обґрунтуємо розроблену нами педагогічну технологію, спрямовану на формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів.

Концептуальна основа запропонованої педагогічної технології полягає у спрямованості на особистісно орієнтоване навчання, де увага приділяється особистості учня, виробленню в нього власної думки, своєї точки зору, вихованню на гуманістичних засадах, формуванню культури спілкування та комунікативних здібностей.

Метою розробленої технології є підвищення комунікативної компетентності майбутніх інженерів, яка є однією зі складових професійної компетентності висококваліфікованого фахівця.

Змістовим компонентом педагогічної технології є розробка та вдосконалення програм психолого-педагогічного циклу навчальних дисциплін: “Основи педагогіки і психології” і “Управління розвитком соціально-економічних систем”, підготовка вправ і завдань, наближених до реальних виробничих умов.

Процесуальна частина складається з добору відповідних методів, форм навчання, відбору навчального матеріалу для лекційних, практичних і семінарських занять, застосування різних комунікативних ситуацій, ділових і рольових ігор, тренінгових програм.

Діагностика навчального процесу містить аналіз тестів, анкет, спрямованих на поточний та підсумковий контроль знань, умінь, навичок; розробку критеріїв та рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх інженерів.

Формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів відбувається у процесі навчання, під яким ми будемо розуміти цілеспрямовану послідовну зміну навчальних завдань, мети й відповідну зміну всіх елементів навчання, орієнтованих на формування властивостей суб'єкта діяльності щодо засвоєння змісту освіти – педагогічно адаптованого соціального досвіду [7, с. 209].

Основними структурними елементами навчання є: цільовий, стимулювально-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний (форми, методи навчання), контроль-регулювальний, оцінно-результативний [1; 2]. Всі компоненти процесу навчання перебувають у взаємозв'язку і впливають один на одного. Так, мета навчання визначає його зміст, а вибір методів зумовлений метою та змістом.

Метою навчання є замовлення суспільства, що відображено в різноманітних державних документах, освітньо-кваліфікаційних характеристиках спеціальностей, навчальних планах і програмах з певних дисциплін. Зокрема, метою навчання комунікативної компетентності майбутніх інженерів є сформованість цієї компетентності у студентів та володіння комунікативними знаннями, вміннями й навичками у практичній діяльності.

Наступний елемент процесу навчання, стимулювально-мотиваційний, зумовлений метою навчання, тобто усвідомлення й розуміння мети навчання підвищує й активізує пізнавальну діяльність студентів, що, у свою чергу, підвищує ефективність засвоєння студентами навчального матеріалу.

Найголовніший елемент – змістовий – містить комунікативні знання, вміння й навички, які повинні засвоїти студенти у процесі навчання. Саме зміст навчання визначає підбір навчального матеріалу, зумовлює вибір методів навчання, які найефективніше допоможуть сформувати комунікативну компетентність у майбутніх інженерів. Вибір методів навчання реалізується в операційно-діяльнісному компоненті.

Контрольно-регулювальний і оцінно-результативний компоненти навчання спрямовані на здійснення контролю й самоконтролю навчальних завдань, оцінку та самооцінку досягнутих результатів навчання, які здійснюються на підставі запропонованих нами критеріїв оцінювання комунікативної компетентності майбутніх інженерів.

Отже, всі компоненти процесу навчання взаємозумовлені та взаємозалежні, і зміна одного з компонентів передбачає зміну інших компонентів структури процесу навчання. Зміст навчання комунікативній компетентності майбутніх інженерів вимагає зміни операційно-діяльнісного компонента, що містить саме такі методи навчання, які найефективніше сприяють засвоєнню комунікативних знань, умінь і навичок. Таким чином, зміст навчання, спрямований на оволодіння комунікативною компетентністю майбутніх інженерів, передбачає знання щодо спілкування, вербальних і невербальних засобів комунікації, навичок слухання і вміння взаємодіяти з іншими людьми.

Висновки. Розробка педагогічної технології формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів та її етапів повинна ґрунтуватися та залежати від структурних елементів навчання, згідно з якими будується весь навчальний процес. Це забезпечить найбільш ефективні умови для оволодіння студентами комунікативними знаннями, вміннями й навичками.

Література

1. Педагогика : учеб. пособ. для студентов пед. ин-тов / [под ред. Ю.К. Бабанского]. – М. : Просвещение, 1983. – 608 с.
2. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навч. посіб. / Н.Є. Мойсеюк. – 5-е вид., доп. і перероб. – К., 2007. – 656 с.
3. Махмутов М.И. Педагогические технологи развития мышления / М.И. Махмутов, Г.И. Ибрагимов. – Казань, 1993. – 88 с.
4. Основы педагогики высшей школы : учеб. пособ. / Л.Л. Товажнянский [и др.]. – Харьков : НТУ “ХПИ”, 2005. – 600 с.
5. Прокопенко І.Ф. Педагогічні технології : навч. посіб. / І.Ф. Прокопенко, В.І. Євдокимов. – Х. : Колегіум, 2005. – 224 с.
6. Педагогічні технології. Досвід. Практика : довідник статей / за ред. П.І. Матвієнко. – Полтава : ПОШОП, 1999. – 376 с.
7. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. / В.І. Лозова, Г.В. Троцько ; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – 2-е вид., випр. і доп. – Харків : “ОВС”, 2002. – 400 с.

ВАСИЛЕНКО О.М.

СИСТЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Проблема освіти виходить на передній план у зв'язку зі становленням нового типу суспільних відносин – інформаційного суспільства.

Сучасний стан і рівень освіти в Україні є задовільним. Але процес глобалізації, прагнення України вступити до Європейського Союзу, невідповідність рівня суспільної свідомості рівню свідомості громадян розвинутих країн – все це спонукає до пошуків шляхів і засобів трансформації сучасної освіти, з метою розбудови громадського суспільства, що відповідає вимогам нашої Конституції [5].

Освіта в Україні сьогодні має ґрунтуватися не тільки на традиційних (знання, вміння, навички), а й на нових, інноваційних засадах, запропонованих ЮНЕСКО (“вчитися знати, вчитися робити, вчитися бути, вчитися співіснувати”) [6].